

UNIREA BASARABIEI LA ROMÂNIA ȘI INTEGRAREA EI LA PATRIMONIUL NAȚIONAL (II)

Mihai Vasiliu

Prima parte a studiului nostru a apărut în revista Centrului Interdisciplinar de Studiu al Formelor Discursive Contemporane¹, în care am punctat momente importante care au dus la Unirea Basarabiei cu Vechiul Regat, insistând și asupra integrării acestei provincii la patrimoniul național, urmând ca în această intervenție să ilustrez procesul de integrare a provinciei după 27 martie 1918.

Literatura istorică care abordează această tematică este destul de săracă și, în acest sens, este explicabil atâta timp cât un astfel de subiect a fost considerat „tabu” pentru perioada comunistă². După 1989 au apărut o serie de lucrări privind istoria Basarabiei, multe dintre ele fiind reeditări ale unor lucrări apărute în perioada interbelică³, serioase și foarte documentate, dar care tratau tangențial problemele legate de acest subiect. Singura lucrare⁴ care face o anumită analiză, generală și de multe ori părtinitoare, nu mai corespunde astăzi în totalitate la tema pusă în discuție.

Se apreciază, și pe bună dreptate, că „Europa interbelică s-a clădit pe o nouă bază juridică internațională, stabilită prin tratatele de pace și, mai ales, prin Statutul Societății Națiunilor”⁵, ca urmare a unui război (1914-1918) „total”, considerat de mulți „ultimele zile ale omenirii”. Și totuși, omenirea a supraviețuit, iar mărețul edificiu al civilizației secolului nouăsprezece s-a prăbușit în flăcările războiului mondial. Din păcate, sistemul de tratate de la Versailles-Washington, realizat de marile puteri victorioase și „care ar fi făcut imposibil un alt război ca cel care tocmai devastase lumea și ale cărui efecte și consecințe puteau fi văzute peste tot”⁶, nu putea fi o garanție pentru o pace

¹ *Interstudia*, Bacău, Editura „Alma Mater”, nr. 5/2009.

² Vlad Georgescu, **Politică și istorie. Cazul comuniștilor români 1944-1977**, București, Humanitas, f.a., p. 33-36.

³ Vezi: Ștefan Ciobanu, **Unirea Basarabiei**, Chișinău, Editura „Universitas”, 1993; A. Boldur, **Istoria Basarabiei**, București, 1992; Gheorghe I. Brătianu, **Basarabia. Drepturi naționale și istorice**, București, Tritonic, 2004.

⁴ Ioan Scurtu, Dumitru Almaș, Armand Goșu, Ion Pavelescu, Gheorghe I. Ioniță, **Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1994** (coordonator Ioan Scurtu), București, Editura Tempus, 1994.

⁵ **Structuri politice în Europa Centrală și de Sud-Est (1918-2001)**, vol. I (coordonator Ioan Scurtu), București, Editura Fundației Culturale Române, 2003, p. 7.

⁶ Eric Hobsbawm, **O istorie a secolului XX. Era extremelor 1914-1991**, Cartier istorie, 1999, p. 42.

stabilă. Refuzul Statelor Unite de a se alătura Ligii Națiunilor, lipsind-o de orice putere reală, intransigența Marii Britanii și Franței și a statelor aliate de a-i reintegra în marea politică pe învinși au torpilat șansele păcii și stabilității în Europa și în sistemul de tratate.

Războiul a consacrat definitiv principiul naționalităților ca factor fundamental în statuarea unei ordini politice și teritoriale, prin dispariția marilor imperii multinaționale. Conferința de pace, prin tratate, a dat investitura juridică internațională statului național unitar independent român, ca și celorlalte state constituite sau desăvârșite în 1918, în centrul și sud-estul Europei, ordine în raport cu stadiul de dezvoltare istorică, cu interesele vitale ale națiunilor⁷.

Procesul complex de formare și de desăvârșire a construcției statale, cu toate elementele componente, structuri economice, social-politice și culturale a fost de durată, ritmul și intensitatea diferită, fiind în funcție de tradițiile istorice, mentalul colectiv, politicile aplicate pe fundalul creat de Marele Război⁸. Pentru statele din zonă (Europa Răsăriteană și de Sud-Est – n.n.), problema minorităților a complicat și mai mult peisajul politic „fiind abordată în mod diferit, în funcție de natura regimurilor existente”⁹ și de predispoziția unor națiuni, mai ales din zona de sud-est, unde „Spiritul Balcanilor este spiritul vrajbei eterne”¹⁰.

După opinia noastră, integrarea Basarabiei la patrimoniul național s-a făcut într-o perioadă cuprinsă între 27 martie 1918-27 martie 1926, când ia sfârșit „era de organizare și de temeinică consolidare a României întregită”¹¹. Toate inițiativele, măsurile și legile votate după această dată (1926 – n.n.) veneau să corijeze, să îmbunătățească, în final să perfecționeze mecanismul instituțional deja creat. În cazul Basarabiei, această perioadă se subîmparte în două etape:

- a) Perioada autonomiei administrative (27 martie 1918-27 noiembrie 1918);
- b) Perioada integrării efective (27 noiembrie 1918-27 martie 1926).

O astfel de periodizare, propusă de noi, permite cunoașterea reală a eforturilor realizate de elita politică din Basarabia și Regat, de greșelile comise, dar și de factorii care au perturbat această acțiune națională.

a) Perioada autonomiei administrative (27 martie 1918-27 noiembrie 1918)

În prima perioadă, când timp de șase luni (cea mai lungă – n.n.) guvernul

⁷ C. Botoran, I. Calafeteanu, E. Campus, V. Moisuc, **România și Conferința de Pace de la Paris (1918-1920). Triumful principiului naționalităților** (coordonator Viorica Moisuc), Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983, p. 6.

⁸ G. Ibrăileanu, **După război**, Iași, Editura „Viața Românească”, 1921, p. 9.

⁹ **Structuri politice în Europa...**, p. 8.

¹⁰ Hermann Keyserling, **Analiza spectrală a Europei**, Iași, Institutul European, 1993, p. 275.

¹¹ Ion I.C. Brătianu, **Activitatea Corpurilor Legiuitoare și a guvernului. De la ianuarie 1922 până la 27 martie 1926**, București, Cartea Românească, 1926, p. 396.

s-a aflat sub conducerea lui Alexandru Marghiloman, greutățile erau atât de mari încât nu permiteau, indiferent de culoarea politică a executivului, o plajă largă de acțiune. La acestea mai adăugăm, încă, practicile politicianiste de care nu ne putem debarasa, indiferent de situație, când s-a propus judecarea guvernului Brătianu. Acuzațiile profesate erau în mare parte adevărate, dar ele erau rupte de contextul concret-istoric în care faptele respective s-au produs și nici momentul ales (august 1918 – n.n.) nu era prielnic pentru a oferi o judecată obiectivă¹². Descriind atmosfera de la Iași, din perioada lui Marghiloman, N. Iorga nota cu tristețe, dar și cu răutate: „Încolo, tot timpul n-au fost decât recriminări înveninate și cereri de răstignire a criminalilor războiului”¹³. La multe probleme pe care le avea România s-a adăugat și cea creată de principele moștenitor, care tradus în limbajul justiției militare însemna dezertare, pasibilă cu pedeapsa capitală, și încălcarea Statutului Casei Regale¹⁴. La sfatul oamenilor politici, inclusiv al lui Al. Marghiloman, principele a acceptat să vie la Iași, iar Ferdinand I l-a pedepsit pe Carol cu 75 de zile de arest la mănăstirea Horaița (județul Neamț)¹⁵. Situația guvernului Marghiloman devenise mai dificilă, iar șeful guvernului, aflat într-o postură ingrată, între ocupant și rege, deși și-a asumat întreaga responsabilitate a păcii, căuta să amelioreze raporturile cu ocupanții insistând asupra revizuirii tratatului – ale cărui clauze nu s-au putut aplica – Al. Marghiloman îndemnându-l pe rege să nu semneze actul¹⁶. Față de această realitate din Vechiul Regat, nici în Basarabia situația nu se limpezise după ce regele promulgase actul Unirii Basarabiei și numise Consiliul Directorilor ca organ executiv. Într-un articol publicat în *România nouă*, autorul I. Mateiu nota: „Actul istoric de la 27 martie a schimbat orientarea politică a Basarabiei așezând ca dogmă de stat concepția vieții românești fără nici o restricțiune”. Această schimbare fundamentală „a provocat firește o zguduire în beatitudinea politică a Rușilor, care nu înțelegeau nicicum să renunțe la prerogativele lor și să primească hegemonia moldovenilor”. Concluzia la care ajunge autorul este categorică: „A început prin urmare reacțiunea, mai întâi sfioasă, apoi luând treptat caracterul unei agitații tot mai îndrăznețe, ca s-o vedem pe urmă în atmosfera toleranței noastre exagerate, manifestându-se în acte de provocație publică”¹⁷.

¹² Ion Mamina, Ioan Scurtu, **Guverne și guvernanți (1916-1938)**, București, Silex, 1996, p. 23-24.

¹³ N. Iorga, **Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național** (Ediție îngrijită, note și comentarii de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu), Editura PRO, p. 242.

¹⁴ Ion Mamina, Ioan Scurtu, **op.cit.**, p. 24.

¹⁵ Ioan Scurtu, **Monarhia în România 1866-1947**, București, Editura Danubius, 1991, p. 68-69.

¹⁶ **Istoria Românilor**, Vol. VII, Tom II (Coordonator Acad. Gheorghe Platon), București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 451.

¹⁷ **Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918. Documente** (Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc), Chișinău, Editura Hyperion, 1995, p. 252-254.

O primă problemă pe care a încercat s-o rezolve, atât guvernul Marghiloman, cât și Sfatul Țării, a fost problema minorităților. Informațiile statistice pe care le avem privind structura populației din Provincie ne dau date diferite în funcție de interesele urmărite de autori și de prelucrarea pe care au realizat-o pe datele oferite de autoritățile ruse¹⁸. Dacă acceptăm, în anumite limite, datele furnizate de recensământul populației din 1930, situația din Basarabia se prezintă astfel: 56,2% români, 12,3% ruși, 11% ruteni și ucraineni, 7,2% evrei, 5,7% bulgari, 2,4% găgăuzi, 2,8% germani, 0,5% țigani, 0,3% polonezi¹⁹. Credem că, în linii generale, structura populației pe criteriile etnografice s-a păstrat, cu o marjă de eroare de 2-3%. În aceste condiții înțelegem de ce Sfatul Țării a insistat, încă de la constituire: „Să chezășuiască pe deplin drepturi deopotrivă pentru toate noroadele ce trăiesc pe pământul Republicii Moldovenești, dându-le autonomia culturală națională-personală”²⁰. În momentul în care, la cererea Sfatului Țării și a Consiliului Directorilor, a unor oficialități civile și militare străine interesate în menținerea ordinii, armata română pătrunde în Basarabia, generalul Prezan lansa un **Manifest** către locuitorii Basarabiei, prin care arăta: „Vă declar sus și tare că oastea română nu dorește altceva decât că, prin rânduiala și liniștea ce aduce, să vă dea puțința să vă statorniciți și să vă desăvârșiți autonomia și slobozeniile voastre, precum veți hotărî voi singuri. Oastea română nu va obijdui pe nici un locuitor din Republica Moldovenească, oricare ar fi neamul și credința lui”²¹. Iar în ședința istorică din 27 martie 1918, Al. Marghiloman, primul ministru al României, declara că: „Unirea Basarabiei cu România trebuie să se facă cu condițiunea păstrării particularităților locale ale acestei țări”, pentru ca în final să se specifice: „Drepturile câștigate de către minoritățile din Basarabia se vor păstra”²². Chiar dacă în această ședință desfășurată în Sfatul Țării reprezentanții minorităților, cu excepția celei poloneze, care s-a declarat de acord cu Unirea Basarabiei și condițiile impuse, celelalte minorități (germanii, bulgaro-găgăuzii, ucrainenii, rușii – n.n.) s-au împotrivit, pretextând că nu au „împuțernicirea pentru acest scop”²³. Înțelegând adevăratul substrat al acestei atitudini în **Declarația oficială** a Sfatului Țării, din 27 martie 1918, la punctul 6 se afirmă clar: „Respectarea drepturilor minorităților din Basarabia”²⁴. Sancționând, prin Decretul Regal nr. 842, din 9 aprilie 1918, **Declarația de Unire**, Ferdinand I valida, prin promulgare, recunoașterea drepturilor minorităților din Basarabia. De fapt, mai târziu, la 14/27 aprilie

¹⁸ Vezi: Ștefan Ciobanu, **Basarabia. Populația, istoria, cultura** (ediție îngrijită de Cornel Scafes), București, Editura Clio, 1992, p. 40-46.

¹⁹ Sabin Manuilă, Mitu Georgescu, **Populația României**, în **Enciclopedia României**, vol. I, București, 1938, p. 133-154.

²⁰ **Unirea Basarabiei și a...**, p. 119.

²¹ **Ibidem**, p. 138.

²² **Ibidem**, p. 201.

²³ **Ibidem**, p. 207-208.

²⁴ **Ibidem**, p. 216.

1918, Consiliul Directorilor din Basarabia, într-o declarație publică, fixa obiectivele ce trebuiau urmărite în perioada de după unire: „Scopul nostru principal în împrejurările de față este pe de o parte de a apăra și întări pentru Basarabia o largă autonomie locală, care să garanteze tuturor cetățenilor noștri, fără deosebire de naționalitate, deplinătatea drepturilor civile și politice de viață liberă și cetățenească”²⁵.

Insistența în declarații și atitudini în Provincie este determinată de faptul că nici în Regat problema minorităților (evreiască și musulmană – n.n.) nu era pe deplin rezolvată. Profitând de tratatul de pace de la București s-au făcut din nou presiuni din partea asociațiilor evreiești internaționale pentru ca articolul 7 din Constituție să fie modificat corespunzător și să se aplice. Deși erau convingși că un astfel de tratat (pacea de la București – n.n.) nu va rezista, „totuși ei au ținut cu tot dinadinsul ca la București să ni se impună recunoașterea drepturilor lor pentru ca în fața opiniei publice a lumii civilizate să fie bine stabilit că în urma acestui război nici o pace, oricare ar fi ea, nu poate să mai nesocotească drepturile evreimii și că, de partea oricui va fi izbânda finală, un singur lucru este de pe acum indiscutabil: triumful cauzei evreiești”²⁶. Atitudinea de deschidere față de minorități apare și într-o circulară trimisă la 2 iulie 1918 de către ministrul de externe, C.C. Arion, legațiilor României în diferite țări, în care conducătorul diplomației românești comunică cu fermitate că: „Interesele și drepturile diferitelor populații aflate în minoritate în Basarabia vor fi întotdeauna păzite de instituțiile și legile române, concepute într-un spirit atât de larg de libertate și egalitate”²⁷. După căderea guvernului Marghiloman și venirea guvernului C. Coandă pentru o lună, acesta a avut de îndeplinit alte obiective, urmând ca celelalte guverne să desăvârșească această problemă.

Un alt obiectiv important care a stat în atenția guvernului român și autorităților din Basarabia a fost consacrarea limbii române ca limbă oficială în provincie. Se poate considera astăzi că Rusia, în politica de deznaționalizare, a folosit și obligativitatea limbii ruse în școală, justiție, instituții administrative, cultură și viața publică. Dacă față de germani s-a manifestat o anumită înțelegere în folosirea limbii, în schimb față de români, majoritari în Provincie, obligativitatea limbii oficiale era de necontestat²⁸. Cu ocazia Congresului național al Corpului didactic din Basarabia din 25-28 mai 1917 și în rezoluția aprobată cu această ocazie figurau ca cerințe obligativitatea limbii române în școlile moldovenești, limba rusă fiind învățată „ca obiect de învățământ îndatoritor” și „în școala moldovenească se introduce alfabetul latinesc care va

²⁵ **Ibidem**, p. 223.

²⁶ I.G. Duca, **Memorii**, vol. IV, Partea II (1917-1918), (ediție și indice de Stelian Neagoe), București, Editura Machiavelli, 1994, p. 113.

²⁷ **Unirea Basarabiei și a...**, p. 251.

²⁸ Ștefan Ciobanu, **Basarabia. Populația...**, p. 74.

fi întrebuințat atât în cărțile didactice cât și în scris”, pentru ca în final să se ceară ca „în viitor toată conducerea și supravegherea școlilor moldovenești să se facă de către Moldoveni și în limba moldovenească”²⁹. De fapt, într-un articol intitulat **Zece porunci ale neamului moldovenesc**, una dintre porunci cerea: „Nu uita că trebuie să vorbești cu frații tăi numai moldovenește”³⁰. Deși invocațiile par puerile astăzi, trebuie să ne gândim că într-un recensământ al populației care urmărea pe știutorii de carte din Basarabia în intervalul cuprins între anii 1907-1918 pe națiuni, moldovenii ocupau penultimul loc, înaintea țiganilor, cu un procent de 10,5% la bărbați și 1,7% la femei. „Dacă ținem seama de faptul că rușii considerau că știind să citească pe acela care știa să semneze, se poate spune că școala rusească din Basarabia n-a jucat nici un rol în viața populației locale și că autohtonii provinciei erau complet analfabeți”³¹.

Treptat, limba românească s-a impus, dar putem vorbi în continuare de un bilingvism acceptat și de autorități, dacă ne gândim la faptul că, în Sfatul Țării, C. Stere a trebuit, pentru a-i convinge pe deputați să voteze în favoarea Unirii, să țină un discurs și în limba rusă³². De aceea, Consiliul Directorilor, în 14 aprilie 1918, fixându-și obiectivele ce le avea în vedere, hotărâ să schimbe „școala în așa fel ca ea să răspundă nevoilor zilnice, sufletului și trecutului neamurilor din Basarabia, înainte de toate, trebuie să fie dezrusificată, adică este nevoie să facem școală națională”³³. Acest lucru s-a concretizat prin creșterea numărului de școli și de copii din Basarabia. Dacă în 1917 nu existau în Basarabia decât 1383 școli, acest număr a sporit cu 493 în primii ani ce au urmat Unirii³⁴.

Impunerea limbii române și în biserică trebuia să se realizeze prin „introducerea unirii canonice a Eparhiei Basarabiei cu Biserica autocefală română”, legând și mai mult ortodoxia de ființa românească³⁵.

Impunerea limbii române în administrație ca limbă oficială s-a lovit de rezistența funcționarilor ruși care au și refuzat jurământul de credință față de România, preferând să părăsească slujba³⁶. Mai mult, ei au refuzat să predea documentația și birourile pentru a perturba activitatea instituției. Folosindu-se de faptul că guvernul român promisese să nu se amestece în politica internă și nu vor înlocui instituțiile locale, o parte din ele se vor transforma în centre de rezistență antiromânească. O asemenea situație o întâlnim la zemstva gubernială

²⁹ **Unirea Basarabiei și a...**, p. 34.

³⁰ *Cuvântul Moldovenesc*, nr. 56 din 13 iulie 1917.

³¹ Ștefan Ciobanu, **Basarabia. Populația...**, p. 75.

³² **Unirea Basarabiei și a...**, p. 204.

³³ **Ibidem**, p. 324.

³⁴ Ștefan Ciobanu, **Basarabia. Populația...**, p. 79.

³⁵ **Ibidem**, p. 84.

³⁶ *România nouă* din 7 iulie 1918.

din Chișinău, formată din cadre de origine rusă sau orientare prosovietică și care treptat se transformase în locul de adunare a celor nemulțumiți de schimbările ce aveau loc în Basarabia. O asemenea instituție devenise o povară și pentru statul român, care trebuia să subvenționeze cu fonduri speciale, întrucât deficitul între venituri și cheltuieli ajunsese în 1918 la 44 milioane lei³⁷. Mai mult, fondurile date de stat erau deturnate în alte scopuri, opuse față de cele pentru care fuseseră alocate. Prin decretul regal din 4 octombrie 1918, zemstva gubernială a fost desființată, diversele ei atribuții fiind preluate de către Directorate³⁸. Același lucru s-a întâmplat și cu Duma orașului Chișinău, unde la alegerea funcționarilor participaseră soldații armatei ruse în retragere. Noile alegeri au fost amânate, mai ales că primarul s-a manifestat fâțiș împotriva procesului de naționalizare a instituțiilor, unde limba rusă era limbă oficială. Prin decretul regal din 4 septembrie 1918, Duma și Uprava orașului Chișinău au fost desființate, conducerea orașului fiind încredințată unei comisii interimare compusă din 6 membri (2 români, 2 ruși, 2 evrei – n.n.)³⁹. Comentând această schimbare, un ziar din Basarabia nota: „Ne bucurăm că s-a început facerea rânduielii și aici”⁴⁰, pentru locuitorii din Chișinău și, mai mult, pentru lichidarea unei rezistențe împotriva intereselor românești.

O situație similară exista în justiție, unde întreaga legislație era în limba rusă, iar documentele eliberate erau în aceeași limbă. Și aici s-a trecut la procesul de naționalizare, prin legea de organizare judecătorească din Basarabia, promulgată la 9 octombrie 1918. În urma recomandărilor făcute de Consiliul Superior al Magistraturii, s-au numit și primii magistrați români în locurile vacante din provincie. Aceste locuri s-au creat prin înființarea unor noi instituții, cât și prin opoziția magistraților și avocaților ruși de a depune jurământul. A fost o rezistență greu de înfrânt cât timp aproape întreaga legislație era în limba rusă, iar numărul funcționarilor moldoveni era limitat. Referindu-se la acel moment, ziarul *România nouă* scria că „prin acest act se începe introducerea justiției române între Prut și Nistru”⁴¹.

Era un început, căci prin instalarea magistraturii, a instanțelor judecătorești și a limbii române a fost naționalizată însă numai o parte a justiției basarabene, pe care Vespasian Erbiceanu, prim-președinte al Curții de Apel din Chișinău, o aprecia ca partea „pur formală și exterioară, adică mijloacele și organele oficiale de împărțire a dreptății”⁴². Pentru rezolvarea problemelor de

³⁷ *Cuvântul Moldovenesc* din 30 august/12 septembrie 1918.

³⁸ Ioan Scurtu, D. Almaș, A. Grosu, Ion Pavelescu, Gh. Ioniță, **op.cit.**, p. 132.

³⁹ *Monitorul Oficial*, nr. 133 din 5/18 octombrie 1918.

⁴⁰ *Cuvânt Moldovenesc* din 9/22 septembrie 1918.

⁴¹ *România nouă* din 23 octombrie 1918.

⁴² Vespasian Erbiceanu, **Naționalizarea justiției și unificarea legislativă în Basarabia**, București, 1934, p. 106.

fond din domeniul justiției s-a înființat la Chișinău, la 1 decembrie 1918, Cercul de studii juridice și sociale, care-și propunea să traducă codurile și legile rusești și să răspândească cunoștințele juridice populației. La cererea autorităților basarabene s-a înființat o Comisie Juridică consultativă pe lângă Directoratul de Justiție, cu scopul de a oferi asistență autorităților locale⁴³. Comisia de traduceri, condusă de Ion Nădejde, a reușit, într-un timp scurt, să traducă în limba română cele mai uzuale coduri de legi rusești, ceea ce a permis instanțelor judecătorești să rezolve, până la 1 septembrie 1919, 1600 de dosare din cele 9349 de dosare rămase neîncheiate de la Justiția rusă⁴⁴. Din păcate, timpul foarte scurt și complexitatea problemelor din Justiție nu a permis să se treacă la problema unificării legislative depline, care a fost amânată până la terminarea lucrărilor de unificare generală⁴⁵. Limba română răzbișe, cu greu, și în justiție.

O altă problemă urmărită de autoritățile de pe cele două maluri ale Prutului a fost problema organizării politico-instituționale. În Declarația Consiliului Directorilor din Basarabia din 14 aprilie 1918 se arăta: „În două cuvinte, Basarabia românească trebuie să devină țară în adevăr liberă și luminată. După adâncă noastră convingere, atingerea acestui scop nu este cu puțință decât **în deplină unire cu patria noastră comună România**”⁴⁶. Programul propunea o serie de măsuri pe care Sfatul Țării trebuia să le urmărească și să decidă asupra „principiilor constituționale” care se vor judeca de Adunarea Constituantă românească cu ajutorul deputaților din Basarabia”⁴⁷. Se vedea clar că toate măsurile care se vor lua în această perioadă de tranziție urmăreau să faciliteze apropierea instituțională dintre cele două state, pentru favorizarea unirii depline. Analiza acestui document relevă faptul că se urmărea în primul rând asigurarea unui climat de liniște și ordine în Basarabia, întărindu-se în același timp caracterul românesc al acestui teritoriu prin naționalizarea unor instituții⁴⁸.

Pe această linie a fost luată o măsură prealabilă prin care membrii din Sfatul Directorilor să nu mai îndeplinească funcția de miniștri, ci de directori generali, miniștrii rămânând numai cei doi din guvernul central (Ion Inculeț și Daniel Ciugureanu – n.n.)⁴⁹. Acest organism politic, în viziunea lui Al. Marghiloman, „trebuia să servească de legătură între organele de stat ale țării cu Basarabia” și „să fie consultat în toate chestiunile care cer să fie rezolvate pe cale de decrete”⁵⁰. Au dispărut Directoratele de război și de externe și s-a înființat un directorat al

⁴³ Ioan Scurtu, D. Almaș, A. Grosu, Ion Pavelescu, Gh. Ioniță, **op.cit.**, p. 134.

⁴⁴ Vespasian Erbiceanu, **op.cit.**, p. 115.

⁴⁵ **Ibidem**, p. 120.

⁴⁶ **Unirea Basarabiei și a...**, p. 223.

⁴⁷ **Ibidem**, p. 225.

⁴⁸ Ioan Scurtu, D. Almaș, A. Grosu, Ion Pavelescu, Gh. Ioniță, **op.cit.**, p. 126.

⁴⁹ *Cuvânt Moldovenesc* din 12 aprilie 1918.

⁵⁰ *Monitorul Oficial*, nr. 8 din 10/23 aprilie 1918.

minorităților. Aceste schimbări au fost validate de Sfatul Țării. Pentru operativitatea deciziilor Consiliului Directorilor a delegat, pe lângă ministerele române, comisari care să informeze autoritățile de la Chișinău. Printre cei nominalizați au fost: T.G. Toncu, P. Erhan, V.G. Cristi și Brăescu.

Confruntat cu o serie de greutăți financiare, economice, dar mai ales cele legate de activitatea subversivă⁵¹, Al. Marghiloman a propus închiderea Sfatului Țării, acțiune ce s-a derulat la 28 mai 1918. Chiar dacă a folosit un pretext în expunerea de motive prezentată de Al. Marghiloman regelui Ferdinand asupra rezolvării problemei agrare, credem că incidentele de la Nistru erau mai îngrijorătoare, pentru că în organizarea lor erau susținute de Ucraina și Rusia Sovietică⁵². Cum România făcea eforturi pe plan diplomatic să normalizeze relațiile cu Ucraina, o menționare a incidentelor de la Nistru nu ar fi avantajat România⁵³. Mai mult, numirea, la 13 iunie 1918, a generalului Artur Văitoianu, drept comisar general pentru Basarabia, determinată de evoluția „evenimentelor din ultimul timp” și pentru normalizarea raporturilor dintre autoritățile civile și militare din Provincie⁵⁴, arată clar, chiar sub o formă voalată, îngrijorarea autorităților din România față de mișcarea subversivă. Numirea unui comisar general (la început sub denumirea de guvernator – n.n.) a trezit reacții de adversitate, C. Stere, Pan Halippa, Ștefan Ciobanu, V. Chiorescu deplasându-se la Iași pentru a protesta în fața unei astfel de decizii. Pentru a lămuri populația, A. Văitoianu a adresat o proclamație în care preciza: „Îndatorirea mea cea mai însemnată este de a face ca silințele tuturor cetățenilor cu grija binelui, precum și ca toate dispozițiile autorităților civile și militare, îngrădite în marginile legilor și regulamentelor, să meargă mână în mână pentru binele public”⁵⁵. Mai târziu, autoritățile basarabene au înțeles de ce era necesară o astfel de organizare, apreciind activitatea desfășurată de comisarul general, printre altele „blocând posibilitatea străinilor de a acționa contra cauzei românești”⁵⁶.

În privința administrației, situația era dificilă în Basarabia, care păstra organizarea, limba și legislația de tip rusesc. Cea mai mare parte a funcțiilor publice erau deținute de funcționari ruși. O reformă administrativă în aceste condiții nu era posibilă, prin lipsa de posibilități financiare și prin lipsa de specialiști de limbă română în domeniu. Sabotați de cinovnicii ruși, care blocau măsurile de la centru la autoritățile locale, desfășurând un program de lucru foarte redus, în detrimentul cetățenilor, foloseau abuziv limba rusă atât în birouri, cât și în elaborarea actelor

⁵¹ Ludmila Rothari, **Mișcarea subversivă din Basarabia în anii 1918-1924**, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 60.

⁵² **Ibidem**.

⁵³ **Ibidem**, p. 61.

⁵⁴ *Monitorul Oficial*, nr. 60 din 15/28 iunie 1918.

⁵⁵ *România Nouă* din 23 iunie 1918.

⁵⁶ *România Nouă* din 21 iunie 1918.

oficiale. Măsurile care au fost luate, foarte puține la număr, nu au putut să rezolve grava criză a administrației din Provincie.

Asupra acestor probleme de ordin politico-instituțional și cultural, situația economică influența negativ prin dimensiunea ei agrară. Problema agrară era o problemă fundamentală pentru locuitori atâta timp cât ramura principală era agricultura, iar repartitia proprietății lovea în interesele românești. După o situație statistică din 1905 rezultă că în Basarabia existau 5507 mari proprietari funciari ce stăpâneau 43,2% din suprafața arabilă; statul, orașele și biserica 8,2% din suprafață, iar țărani, 48,6% din suprafață⁵⁷. Cei mai mulți dintre proprietari erau ruși, urmați de greci, georgieni, olandezi, germani din țările baltice și unii români rusificați⁵⁸. A existat în acest sens un consens politic în privința rezolvării problemei agrare, Sfatul Țării „să pregătească principiile reformei agrare”. Până la reformă, Consiliul Directorilor „lua toate măsurile pentru a semăna toate locurile de semănătură, să se apere fânețele și pădurile și să se îmbunătățească raporturile dintre țărani și proprietarii de pământ”⁵⁹. Au existat și incidente între proprietari și țărani⁶⁰, iar o delegație „a preoților din Basarabia”, s-a adresat chiar lui Al. Marghiloman, la 22 aprilie 1918, pentru a-și apăra proprietățile⁶¹.

Un moment important pentru punerea în practică a programului a fost înființarea de către Sfatul Țării, la 4 mai 1918, a unei Comisii Agrare constituită din 27 deputați, din care 18 trebuiau să reprezinte țărănimea românească, iar 5 din partea minorităților, la care se adăugau 4 reprezentând interesele proprietarilor⁶².

Un aspect care trebuie pus în evidență este legat de dezvoltarea infrastructurii în Basarabia și orientarea ei spre România, modificând ecartamentul la linia ferată și „construind multe poduri de beton armat și de lemn pentru a lega Basarabia de Moldova”⁶³.

În condițiile în care victoriile obținute de armatele Antantei, în vara și toamna anului 1918, deveneau concludente, raportul de forțe modificându-se în favoarea foștilor aliați, la sugestia lui Ion I.C. Brătianu și nu a miniștrilor Antantei, regele Ferdinand i-a cerut lui Al. Marghiloman demisia⁶⁴. Tot Ion I.C. Brătianu i-a sugerat lui Ferdinand formarea unui guvern C. Coandă, un guvern de tranziție care trebuia să pregătească venirea unui guvern liberal sub conducerea aceluiași I.I.C. Brătianu.

⁵⁷ Nicolae Ciachir, **Basarabia sub stăpânire țaristă (1872-1917)**, București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1992, p. 133.

⁵⁸ **Ibidem**, p. 80.

⁵⁹ **Unirea Basarabiei și a...**, p. 225.

⁶⁰ Ștefan Ciobanu, **Unirea Basarabiei...**, p. 218.

⁶¹ Al. Marghiloman, **Note politice**, vol. III, (Ediție și introducere de Stelian Neagoe), București, Editura Machiavelli, 1995, p. 133.

⁶² *Cuvânt Moldovenesc* din 10 mai 1918.

⁶³ Al. Boldur, **Istoria Basarabiei**, București, 1992, p. 510-511.

⁶⁴ Al. Marghiloman, **op.cit.**, p. 227.

Guvernul Coandă urma să realizeze două obiective importante, mobilizarea armatei și intrarea, la 28 octombrie 1918, în război cu Puterile Centrale⁶⁵. Prevederile stabilite de Pacea de la București fiind anulate, era anulată și întreaga legislație adoptată în timpul guvernării lui Al. Marghiloman, iar Parlamentul dizolvat⁶⁶. Prin al doilea obiectiv pe care guvernul Coandă trebuia să-l îndeplinească, I.I.C. Brătianu evita situația ingrată de a anula anchetarea și judecarea guvernului Brătianu. „Lovitură de stat în toată brutalitatea ei, dar lovitură de stat având numai un singur efect, acela de a anula darea în judecată a guvernului Brătianu”⁶⁷, nota în memoriile sale Al. Marghiloman. Indiferent de interpretările date de liderii liberali acestui act⁶⁸, mai târziu legile votate în perioada guvernului conservator vor fi repuse treptat în funcțiune.

În Basarabia, jocurile politice de la Iași au produs stupoare, C. Stere demisionând din demnitatea de președinte al Sfatului ca efect al anulării și a Decretului regal nr. 842 de promulgare a actului Unirii Basarabiei cu România. În provincie nu s-a anulat nici un decret regal și nici măsurile luate de guvernul Marghiloman. La inițiativa lui Pan Halippa, ales președinte al Sfatului Țării, s-a propus să se renunțe la condițiile de unire puse la 27 martie 1918 pentru a fi „și noi uniți cu România într-o toată și Bucovina și Transilvania”⁶⁹. Sfatul Țării îndeplinindu-și misiunea pentru care fusese creat, în ultima ședință din 27 noiembrie 1918 s-a autodizolvat, de acum toate atribuțiile de guvernare fiind transmise guvernului de la București⁷⁰.

Perioada pe care am prezentat-o, perioada autonomiei administrative, a fost o perioadă plină de realizări și de împliniri dacă ne raportăm la condițiile existente în Basarabia și Vechiul Regat. Realizările au permis ca de la Actul de la 27 martie 1918 să se creeze premisele pentru ca în a doua etapă să se ajungă la integrarea Basarabiei la patrimoniul național. Pe bună dreptate, Al. Boldur nota în acest sens: „Unirea duce naționalitatea română spre renaștere și spre organizarea unui stat nou al tuturor românilor, visat de cei mai buni reprezentanți ai gândirii politice românești”⁷¹.

L'union de la Bessarabie à Roumanie et son integration en patrimoine nationale Résumé

Le présent article traite de la période de l'autonomie administrative de l'histoire de la Bessarabie, mettant en évidence les réalisations mais aussi les échecs du processus d'intégration de la province dans la Roumanie.

⁶⁵ **Istoria Românilor**, vol. VII, Tom II, p. 452.

⁶⁶ **Ibidem**.

⁶⁷ Al. Marghiloman, **op.cit.**, p. 227.

⁶⁸ **Ibidem**, p. 228.

⁶⁹ *Cuvânt Moldovenesc* din 29 noiembrie/12 decembrie 1918

⁷⁰ Ioan Scurtu, D. Almaș, Armand Goșu, Ion Pavelescu, Gh. I. Ioniță, **op.cit.**, p. 137.

⁷¹ Al. Boldur, **op.cit.**, p. 507.